

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ ЧЕРНІГІВ-
СЬКИЙ РАЙОННИЙ ВІДДІЛ ОСВІТИ

Україна в житті і творчості Юрія Липи

Роботу виконав:
Харчук Сергій Валерійович
учень XI класу загальноосвітньої
школи № 1 I–III ступенів
смт Чернігівки,
дійсний член МАН України

Науковий керівник:
відмінник освіти України,
методист Чернігівського
районного відділу освіти
Харчук Любов Іванівна

РЕФЕРАТ

Текст наукової роботи – 24 с., 20 джерел, додаток.

Призначення України, творчість, поезія, проза, новела, оповідання, роман, наукове дослідження, історіософські твори, стиль.

Об'єктом дослідження у даній роботі є життєвий і творчий шлях Юрія Липи.

Метою роботи є визначення ролі України в житті і творчості Ю. Липи.

У ході дослідження реалізовані такі завдання:

1. простежити формування Ю. Липи як громадянина;
2. розкрити концепцію України в поезії та прозі письменника;
3. визначити роль і місце Юрія Липи в літературному процесі.

Методи дослідження: історико-генетичний, елементи порівняльного з широким використанням різних способів і прийомів аналізу художнього твору.

Наукова новизна даної роботи полягає у спробі ґрунтовного вивчення й аналізу літературної творчості Юрія Липи, зосередивши особливу увагу на концепції України.

Практичне значення роботи. Матеріали можуть бути використані на уроках української літератури при вивченні літературного процесу ХХ століття, у проведенні факультативних занять і гуртків, спецкурсів, у позакласній роботі.

Зміст вміщує в собі вступ, 4 розділи:

1.	З іменем України у серці	стор. 2–5;
2.	Образ України в поетичній творчості Юрія Липи	стор. 6–12;
3.	Призначення України у прозових творах Ю. Липи	стор. 13–19;
4.	Поетика творів Липи,	стор. 20–24;

висновки, список використаних джерел, додаток.

ВІДГУК

про наукову роботу «Україна в житті і творчості Юрія Липи»,
виконану учнем 11-Б класу
загальноосвітньої школи № 1 I–III ступенів смт Чернігівки
Харчуком Сергієм Валерійовичем

Проблема, обрана для наукової роботи, є надзвичайно актуальною. По-перше, в час розбудови Української державності, а, особливо, в час подолання економічної кризи та інших перешкод, які зустрічаються на шляху будівництва, ми повинні звертати свої погляди і черпати енергію та впевненість у завтрашньому дні в тих людей, які достойно пройшли ще більші перешкоди, а своє життя принесли в жертву своєму народові. По-друге, творчість Юрія Липи залишається невідомою більшості українців, нашим сучасникам.

Найбільша цінність даної роботи полягає в тому, що вона є повністю творчою, написаною на основі особистого вивчення творчості письменника. Харчук Сергій виявив достатній рівень підготовки для виконання наукового дослідження та вміння, опрацювавши творчу спадщину письменника, логічно й аргументовано викласти матеріал та зробити власні висновки.

Наукова робота відповідає всім вимогам, яких вона потребувала, Сергій досконало оволодів необхідними методами дослідження.

Практична цінність даної наукової роботи полягає у використанні матеріалів на уроках української літератури при вивченні літератури першої половини ХХ століття, у роботі факультативів, гуртків і спецкурсів, а також у виховній позакласній роботі.

Науковий керівник:

Л. І. Харчук

ЗМІСТ

Вступ

З іменем України у серці.....	2
Образ України в поетичній творчості Юрія Липи	6
Призначення України у прозових творах Ю. Липи	13
Поетика творів Липи	20

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

ВСТУП

Юрій Липа увійшов у історію України та духовну скарбницю світової культури як письменник, публіцист, поет, соціолог, психолог, історик, геополітик, лікар-біолог, економіст, археолог, антрополог, теоретик мистецтва, громадський діяч і філософ. Це була непересічна особистість із унікальними природженими даними та надзвичайною працездатністю. Такі постаті з'являються на зламі епох і при зміні суспільних систем економічного розвитку як рушії прогресу та провідники народних мас.

Життя і творчість Юрія Липи випали на першу половину ХХ століття, час, коли Україна зазнала найбільших за все своє існування суспільних катаклізм, надзвичайно жорстоких і кривавих. Через пекельне горнило тяжких випробувань було пропущено й знищено все чесне й свідоме громадянство України. Це період двох світових і однієї регіональної війн, трьох революцій, двох спроб України здобути власну державність. Події ці відбулися на теренах України всього за 44 роки. Рівно стільки ж прожив і Юрій Липа.

Життя минуло, як спалах зірки, далекої та невідомої для більшості громадян України. Його творчість не вивчається в навчальних закладах, його твори до недавнього часу перебували у спецфондах, мало друкуються й небагато літературознавців досліджують його багатогранну творчість. Серед них, в першу чергу, потрібно назвати дочку Марту Липу-Гуменецьку та друга й сучасника Євгена Маланюка. Цікавими є статті Миколи Ільницького, Леоніда Череватенка, Аріядни Стебельської, Богдана Червака та передмови до творів Юрія Липи Валентина Мороза, Василя Марочкіна, які друкувалися в літературно-художніх та суспільно-політичних журналах: “Дніпро”, “Березіль”, “Дивослово”, починаючи з 1991 року. Але необхідно зібрати всі твори письменника та видати їх окремою книгою, краще всього, у кількох томах. Це справа вимагатиме багато часу і зусиль, але вона є найважливішого зараз.

Актуальність нашої роботи полягає в тому, що, з одного боку, творчість Юрія Липи, його безмежна любов до України мають стати взірцем для сучасників, які переживають зараз складні часи, а з другого, — ця проблема недостатньо вивчена й потребує детального вивчення. Метою цього дослідження і є визначення місця України в житті та творчості Ю. Липи.

Об'єкт дослідження — письменник і громадський діяч Юрій Липа.

Предмет дослідження — умови формування національної самосвідомості Ю. Липи, його поезія, проза, історіософські твори.

Теоретична значущість дослідження полягає у визначенні ролі України в громадській діяльності та літературній творчості Юрія Липи. Практична цінність роботи полягає у використанні в навчальних закладах при вивченні літератури ХХ століття та в роботі гуртків, факультативів, спецкурсів.

Біографічні відомості про Юрія Липу були надруковані в районній газеті “Нива”. (Додаток 1).

Надіслано листи до редколегії журналу “Дзвін” та до дочки письменника Марти Липи-Гуменецької.

РОЗДІЛ 1

З іменем України у серці

Віддавали тіло, віддавали душу,
За свою Вкраїну помирати мушу.

Іван Липа

Юрій Липа – один із найгеніальніших синів українського народу. Це була унікальна людина з універсальними здібностями та величним духом, він був неперевершеним як у медицині, так і в літературній творчості.

Народився Юрій Липа 5 травня 1900 року в м. Одесі в сім'ї Івана Липи, відомого письменника, лікаря, активного будівничого української держави та яскравої особистості. Справу батька продовжив його син, Юрій. Інакше і не могло бути. Іван Липа, пронісши через усе своє життя полум'яну любов до України, виховав сина палким патріотом своєї країни та активним будівником її державності.

Дитинство Юрія Липи проходило в найбільшому портовому місті України – Одесі, біля Чорного моря. Юрась дуже любив море, його вабили безмежні простори, незвідані шляхи. Хлопець мріяв про далекі плавання, чужі держави. Краса Чорного моря і безмежність південних степів сприяли формуванню вольового й незалежного характеру свідомого українця. Від батька, Івана Львовича Липи, Юрій успадкував суспільні та національні ідеї, а найбільше, — любов до рідної України.

Майбутній письменник спочатку навчався в гімназії в м. Одесі, де й зустрів українську революцію 1917 року. Молодість і політична зрілість прийшли дуже рано. Сучасників Юрія вражали виваженість у судженнях і спокій філософа, та ще, неодмінно, книжка в руках.

У цей час Юрій Липа став “козаком збройного куреня морської піхоти уряду УНР, заступником командира одеської “Січі” (це в 17 років!!!)”.(6, 120)

Події 1917 року знайдуть своє відображення в статті Юрія Липи “Галичани над морем” та в оповіданні “Моренко”. Згодом Юрій разом із батьками переїхав до Києва, а потім – до Кам'янця-Подільського, де навчався на юридичному факультеті Кам'янецького університету.

Сім'я Івана Липи змушена була емігрувати після поразки Директорії й тому переїхала до Галичини, де й оселилися в містечку Винники біля Львова. У той час Ю. Липа вже мав авторитет у літературних кругах, бо давно писав поезії, брав участь у діяльності видавництва “Народний стяг”. Але літературна діяльність не давала заробітку, тому Юрій закінчив медичний факультет Познанського університету у 1928 р., а в 1931 р. – школу військових лікарів. Із 1929 р. й до 1943 р. Юрій Липа постійно жив і працював у Варшаві.

Юрій Іванович сумлінно працював лікарем, вдень і вночі приходив людям на допомогу, рятуючи їх життя. Більшість його пацієнтів і гадки не

мали, що їхній пан лікар, крім медичної практики, вів активну громадську й літературну діяльність. Сучасники Юрія Липи стверджували, що він був дуже гарним, високим на зріст і струнким, мав сині очі та ніжні риси обличчя й біляве волосся. На щастя, збереглися його фотографії, з яких Юрій Іванович постає гарним чоловіком із світлим променистим поглядом, лагідними і добрими очима, надзвичайною інтелігентністю. (Додаток 1)

Липа був дуже добрим, бо давав своїм пацієнтам гроші на ліки, хоча його сім'я мала невеликі статки.

Ю. Липа активно займався просвітницькою діяльністю. У 1929 р. було створено літературно-мистецьку групу “Танк”, до якої входили поети, які жили у Варшаві (Є. Маланюк, Ю. Липа, О. Теліга, Н. Левицька-Холодна) та в Парижі (О. Стефанович, М. Чирський). У тому ж році вийшла збірка “Статті про “Танк”(Варшава), де були вміщені дві статті: Є. Маланюка “Група “Танк” та Ю. Липи “Лист до літераторів”. У цій статті Юрій Липа окреслив програму групи, яка мала полягати в “синтезі героїзму, господарності й волі, становленні державницької літератури”.(3, 18)

Положення, сформульовані Ю. Липою, згодом були розвинуті у “Віснику” Д. Донцова, активними дописувачами якого були Ю. Липа та Є. Маланюк.

Прихід Юрія Липи в літературу був раннім. Батько, передавши сину хист до літературної творчості, не дозволяв йому займатися нею, тому знищував перші проби сина. Але Юрія це не зупиняло, він продовжував писати. Тому батько був змушений, зібравши папери з творами сина, повезти Юрія до відомого письменника Володимира Самійленка. Той, прочитавши написане, привітав Юрія і порадив писати. Після цього Юрій Липа почав вважати В. Самійленка своїм хрещеним батьком, пізніше возив І. Липа свого сина й до І. Франка в Коломию, і там було почуто схвалення від великого поета.

Творча спадщина Ю. Липи велика й багатогранна. Вона налічує близько 200 творів: поетичних і прозових, публіцистичних і наукових, літературно-критичних і белетричних, історіософських і політичних. Вражає також і жанрове багатство: поезії, романи, повісті, статті, оповідання, критичні огляди, наукові праці, новели.

Перший поетичний друкований твір – поема “Князь Полонений” – з’явився в 1922 р. Згодом було надруковано три збірки поезій: “Світлість” (Калуш, 1925), “Суворість” (Прага, 1931), “Вірую” (Львів, 1938) та посмертне видання вибраних творів “Поезія” (Торонто, 1967).

Цікавою є художня проза письменника. У 17 років Юрій Липа написав повість “Гетьман Іван Мазепа” (Одеса, 1917), а згодом – повість про батька та його побратимів “Світильник негасимий” (Каліш, 1924). Найвищу оцінку від читачів отримав роман про добу Богдана Хмельницького “Козаки в Московії” (Варшава, 1935). Схвально було зустрінuto сучасниками три книги оповідань: “Нотатник 1” (Львів, 1936),

“Нотатник II” (Львів, 1936), “Нотатник III” (Львів, 1937), новелу “Рубан”(Авгсбург, 1946) і збірку “Кіннотник та інші оповідання”(Авгсбург, 1946).

Найціннішими в його доробку є історіософські та геополітичні твори: “Українська доба” (Варшава, 1936), “Українська раса” (1936), “Призначення України” (Львів, 1938), “Чорноморська доктрина” (Варшава, 1940), “Розподіл Росії” (Варшава, 1941).

Як лікар і знавець народної медицини Юрій Липа видав книги: “Фітотерапія” (Львів, 1937) та “Ліки під ногами” (Краків – Львів, 1943).

Великий інтерес викликають його наукові публіцистичні праці: “Союз визволення України” (Одеса, 1917), “Королівство Київське по проекту Бісмарка” (Одеса, 1917), “Табір полонених українців” (Одеса, 1918), “З історії вільних будівничих (XVII—XVIII ст.)” (Варшава, 1932), “Від п’ятилітнього плану до податкової політики 1933 р.” (Варшава, 1934), “Бій за українську літературу” (Варшава, 1935).

Варшавський період (1929–1943) для Юрія Липи був найактивнішим і найпродуктивнішим. Поет перебував у zenіті слави, як професійної, так і літературної. У 1940 р. Ю. Липа заснував український Чорноморський інститут разом із своїми однодумцями (В. Садовським, В. Щербаківським, І. Шовгенівим та ін.), а пізніше – Океанічний і Суходільний інститути.

Зазнав Липа й особистого щастя. У 1937 році Юрій Іванович познайомився з молодою художницею Галиною Захарясевиц (родом із с. Рахиня, Івано-Франківської області, Долинського району) і одружився з нею. Народилися дві доньки – Іванна та Марта.

Улітку 1943 року польсько-українське політичне протистояння набуло відвертої конфронтації. Залишатися тут ставало все небезпечнішим. Про еміграцію на захід Юрій Липа не хотів і думати. Він обрав Батьківщину, хоча добре знав, що його може чекати. Спочатку сім’я Липи переїхала до м. Яворова, що під Львовом, потім – у с. Іванники. Юрій Липа часто лікував воїнів УПА.

У 1944 році до Галичини вступили радянські війська, а попереду – частини НКВС. Юрія Івановича не залишало передчуття небезпеки. За три місяці до загибелі він говорив: “Я умру не своєю смертю, а страшною...”. 19 серпня 1944 року, на свято Спаса, до Юрія Липи прийшли офіцери НКВС і забрали лікаря з собою, пообіцявши дружині, що через дві години лікар повернеться. Маючи лихі передчуття, дружина повсюди шукала

Ю. Липу, і тільки 21 серпня письменника було знайдено. Його закатували з нелюдською жорстокістю. Похований Ю. Липа в с. Буніч на Яворівщині.

Після нього залишилася дочка Марта, троє онуків: Тарас, Павло, Максим.

“Вся трагедія України — то трагедія моєї родини”, — писала Марта Липа-Гуменецька, дочка Юрія Івановича Липи.(6, 122)

Народи, як і люди, на думку Юрія Липи, мають своє призначення. Лише праця, повне здійснення свого призначення достойні життя

справжньої людини. "Не виконавши свого призначення, людина не лише не здійснила життя, але вона негідна – не достойна відходу".(10, 21)

Трагічна загибель Юрія Липи – одна з незагойних ран, яких зазнала українська культура в ХХ столітті.

Юрій Липа розділив долю свого покоління, яке, всупереч волі всіх окупантів, вело безкомпромісну й жертвну боротьбу в ім'я свободи української нації й незалежності України.

РОЗДІЛ 2

Образ України в поетичній творчості Юрія Липи

Націє, народжена з огня,
 Націє, великая, молисьь,
 Яснозбройний Юрій, як колисьь,
 Осідлав могутнього коня...
 Юрій Липи

Стати поетом Юрія Липу спонукали обставини, які склалися після поразки визвольних змагань українського народу в 1917–1920-х рр.

Турбота про Україну, затиснуту в лещатах сусідів-держав, державність, потоплену в крові, примушували шукати шляхів виходу з тодішньої критичної ситуації. Настроєм розпачу та песимізму потрібно було протиставити розсудливий аналіз ситуації: чому боротьба за українську державу зазнали поразки і які шляхи можуть привести до відродження України. “Виникла необхідність формування політичних та історичних концепцій, на основі яких можна було виробити конкретну програму дій”. (4, 4)

Україні присвячені всі вірші Юрія Липи. Його поетичне слово було підпорядковане конкретній меті та ідеї:

Ім'я сучасного – ми,
 Ім'я будучини – чин,
 Хто спинився – той служить тьмі,
 Хто в поході – звитяжить він,
 Він підлетить, як орел,
 Він зіллє все,
 Що з глибоких джерел День нам несе.
 "Щоденний бій" (9, 231)

Юрій Липа з'явився в літературі одразу зрілим поетом із сформованою тематикою, стилем і мовою, які не змінювалися з часом.

Поет дебютував у альманасі “Сонцецвіт” (1922) циклом віршів “Князь Полонений”, написаних кілька років раніше, ще зовсім юнаком. Довершено й гнучко звучать рядки:

Господь міцним мене створив
 І душу дав нерозділиму.
 Почув я шум весняних нив:
 Звільни вівтар Єрусалиму. (9, 229)

Тема (Додаток 2) циклу – переважання громадських інтересів над особистими – характерна для його подальшої творчості, Уже в першому

друкованому творі висвітлилася вся подальша тематика та поетична ідеологія, яка знайде своє відображення в його поетичних збірках. “Цей дебют для кожного, хто уважно слідкував за розвитком нашої літератури, вимовно вказав, що на небі нашої поезії з'явилася зірка, у всякім разі, немалої величини і то така, якій подібної досі не було”. (14, 219)

Через декілька років вийшла збірка “Світлість”, до якої увійшли й випадкові вірші-одноденки і ліричні шедеври, які згодом будуть перенесені в наступну збірку – “Суворість”.

Лейтмотив поезії (Додаток 2) Ю. Липи — призначення України та його особисте призначення. Прикладом якнайкраще свідчить вірш “Призначення”:

Коли прийшла пора іти дозрів
У муках днів, у боротьбі з собою,
Як образ берегів в імлі, на морі, —
В одній хвилині з'явиться тобі
Твоє призначення і зміст.
То лиш приходять раз, але не назавжди,
Ти не втечеш, дивись вперед — і знай:
Одно тобі зосталось тільки: жити ним,
І сповнитися ним, воно — від Бога.
Якже не вчув призначення свого, —
Ти ще не жив і ще не вартий вмерти. (10,8)

Основні засади поезії такі: самоусвідомлення, самопізнання, саморішення. Усвідомлення цінності своєї нації дає можливість пізнати себе зсередини, пізнати свою душу, розрізнати “своє” й “чуже”.

У концепції Ю. Липи чільне місце займає філософське вчення Г.С. Сковороди про самопізнання та самовдосконалення. Поет наголошує на одному з найголовніших аспектів самопізнання: не вбачати в своїй відмінності від інших нижчевартості, не оцінювати себе з позицій іншого, а залишатися завжди самим собою:

Глянь, приходять француз, той,
що має сто мислей на мить...
Ось германець, лунатик у знаках й маршах...
Ось і ти став і дивишся гнівно. Пізнай їх.
Кожен з них є собою, а ти — українець.
“Народи” (4,5)

Юрій Липа був глибоко віруючою людиною. Вірою в Бога сповнено багато його віршів. З цього джерела — чистота, непохитність і цілеспрямованість Липи:

Щоденний бій, мов корона,
На чолі того
Хто є істота Закона
І зерно всього.
Щоденний бій – молитовні
Сурми для Того,

Хто держить дві чаші повні Всесвіту всього.
 “Щоденний бій” (19, 149)

У Бога поет просить очищення для своєї душі й своєї нації. Пізнати й полюбити ближньою заповідав нам Господь. І ця любов нехай буде до самозречення. Пам'ятай:

...Серед людей я маю ще рідню
 В минулому й сучасному пізнаю
 Відразу їх...
 “Люблю я всіх людей” (4, 5)

Символічною є поезія “Виноградник”, у якій змальовано цінності вічні й миттєві, добро і зло:

— Чи ж довго нищить будуть, чи ж не стануть врешті
 Ніколи в обороні свою, що найбільше й
 Найбільш беззахисне — душі? Чи ж тут не буде
 Господаря ніколи, тільки — пиха слуг?..
 І голос відповів: — Це тільки мить і проба.
 Господар є. То — Бог. І він лозу відновить.(17, 283)

Бог — це вічність, безмежні його можливості на відміну від людських, короткий у людини вік:

Час людини, як вовк, утікає,
 Він біжить без упину, кульгавий,
 А попереду — поле безкрає, —
 Сотворитель у славі. (14,220)

У віршах Юрій Липи поняття Бога й вічності пов'язані з образом смерті, якої він не боїться і яке і є супутником і учителем у житті:

Смерть — мій учитель, мій брат і рід,
 З смерти зродився, до смерти — мій хід.
 Все, що найкраще, то смерте жнива.
 “Монах і смерть” (17,283)

Швидкоплинне людське життя, але людина повинна достойно пройти земний шлях, виконавши своє призначення, стати достойним виразником нації:

Не продай же себе ні за радості цвіт,
 Не за труду плід,
 Ні за слави дим —
 Будь твердим!
 “Монах і смерть” (17,283)

Тільки неповторність власної природи і власної духовності є запорукою самозбереження й відтворення нації:

Просто дивись в лице усьому, що довкола;
 Все, що є рідне, то — рідне,
 вороже — ворожим зостане...
 Будь тим, чим єси, — це є заповідь вища від неба,

А потім, як зможеш, будь тим, чим ти є, —
будь ще ліпшим.

“Простовіч” (4, 5)

Свідомість роду в концепції України Юрія Липи – одна з найважливіших цінностей нації. Це генетична пам'ять, яка здатна й через століття відновити державницькі структури та моральні засади народу. Липа наводить багато прикладів на підтвердження цієї тези, зокрема відновлення товариств “Січ” та січового козацтва, які були відтворені через півтора століття.

У вірші з характерною назвою “Дев'ятнадцятий і Двадцятий” Юрій Липа описує трагічну атмосферу 1919–1920 рр. – останнього періоду боротьби за державність України.

І от відступають у розривах,
Усе рідних розривах гранат,
І от відступають, упадають, покидають
Свій рідний край.
— Державо, ти була як огненна злива!
Державо, прощай!(20,14)

Поет правдиво змалював трагізм людського життя й особистості Але його трагізм є оптимістичним і психологічно виправданим, бо постійно пов'язані поняття: Бог і Нація, життя і смерть, доля і чин; вони складають його органічне “вірую”:

Всюди навколо палають криваві вогні...
Їде червоний там хтось на високім коні.
Кінь із брязкотом ступає по людських кістках;
Вороном чорним кружляє над селами жах.
“Червоне”.(4,6)

Червоне – тут не тільки колір крові, а й символ небезпеки, злої долі, смерті, ворога.

Юрій Липа аналізує події бурхливої революційної доби, помилки й прорахунки політиків, державних діячів і, водночас, захоплення від того, що вона була, самостійна Україна:

Ми такі упиті
Тим, що Вона є знов, –
Що нам наші забиті
І наша кров? (14, 284)

Жертви, на думку поета, не можуть зупинити поступу вперед, потрібно перебороти особисте горе заради великої мети — звільнення держави:

Розстріляного закопати,
Над ним ридатиме ще мати
І приговорить панотець!
Вона живе, та Україна,
Вона — над ним, Вона єдина
і в Ній корона душ!

А ви, що стали тут довкола,
 Шапки здійняти, нижче чола, —
 Спи, брате...
 Кроком – руш!
 “Сімнадцятий” (17, 284)

Характерно, що всяке звернення до України в Липи написано з великої літери. Обожнювання своєї держави спонукало письменника до створення поетичних образів – святої Божої України та Нації, – сповнених неземного саява:

Націє, народжена з огня,
 Націє, великая, молись, —
 Яснозбройний Юрій, як колись,
 Осідлав могутнього коня.
 “Св. Юрій”(9, 226)

Юрій Липа, визначаючи призначення України, різко вирізняється від своїх сучасників, які негативно зображували народ за невміння його здобути незалежність для своєї держави. Поет тяжко переживав через поразку української державності. Для Липи Україна – велична й свята держава, яка володіє неземною силою. Варто лиш пробудити цю силу від сну і про неї дізнається весь світ:

...Ми — Нація! Ми килими коловій
 Розкидали, йдучи, верховодимі шалом,
 Глухі в нас – шоломи.
 Мечі нам – як долоні.
 Бог і Непримиримість!
 Ми ж є Божим валом! (20, 14)

Важливою є думка Юрія Липи про єдність і цілісність нації. Щоб зберегти національну ідентичність, нація повинна самозахиститися, самовідновлюватися. У вірші “Зайди” ідея самозахисту раси показана в конкретній життєвій ситуації: в село прийшли непрохані гості, їх гостинно зустрічають, але в усьому відчувається страх і готовність до самозахисту.

Весела, чиста хата,
 Здавалося, причаїлась і ждала.
 І ждали теж вони... куль?... гасла?... чи кинджала?..
 ...І сонце їм світило, мов крізь ґрати (4,6)

Багато віршів Липи присвячено українському селянству, яке, він вважав, є одним із найголовніших елементів національного організму і найважливіших державотворчих чинників. Селяни – це гарант стабільності нації; самозбереження й моральності його:

Село, село... З піснею й прокльонами,
 І тяжкоплинним ревом волів;
 Ніякими законами, ніякими легіонами
 Ще ніхто села не одолів...
 Дав Ти мені, Боже, землю,

То не пустив я нікого,
 І не віддав нікому
 Аж до блиску і грому
 Страшного Суду Твого!
 “Селяни” (4,6)

Юрій Липа ідеалізував сільський спосіб життя, селянську родину. Селян він вважав не тільки основою народного побуту, а й підвалиною української державності. У своїй боротьбі та незалежність Україна не повинна сподіватися на допомогу своїх сусідів, а розраховувати тільки на власні сили й простувати власною дорогою:

Вперед, Україно! В Тебе тяжкі стопи,
 Пожари хат димлять з-під них:
 Ні Росії, ні Європі
 Не зрозуміти синів Твоїх
 “Вперед, Україно” (4, 7)

Поет вірив, що Україна неодмінно стане самостійною державою. Пророче звучать його слова:

Знак цей рунічний завис над народом міцним, важкостопим,
 Всупереч Азії жаху і всупереч зручній Європі
 Горнами чорних воль розсипається знак цей,
 І все страшніший, величний, огненний, палючий
 Сходить над краєм, як дивна планета. Навкруг
 Юрби сусідів дрижать. Найстрашніше для них: чи він стопить,
 Чи перетопить в землі цій руду на метал,
 І от поволі зростають міста, як хотіння, як гордість,
 Поволі тужавіють села, з містами поєднані міццю,
 Тяжке багатство і послух вбирають цей край.
 Ось вій зіпнявся у ритмі. Ось ідуть, і я чую їх кроки.
 “Знак цей рунічний...” (4, 7)

Вірш для нас є актуальним. Україна здобула незалежність і повинна посісти своє місце на геополітичній карті Європи й світу.

Вчитуючись у поезію Юрія Липи, розумієш, що його пером і словом, його вчинками й помислами керувала любов – любов до Бога й України, Нації і Людини, до ближнього й усього живою на землі. І ця любов допомогла поету виконати своє земне призначення й знайти душевний спокій. Юрій Липа знайшов своє щастя і переміг смерть, бо все своє життя до останку віддав справі служіння народові й Україні:

Хоч я умер, беззвучні ці рядки
 Хай сповнить зміст могутній, многоцвітний,
 Що з ним життя моє вливається в твоє.
 Я смертю вирізьбив: ти стань і прочитай, —
 Одне святе є в світі — кров людей хоробрих,
 Одні живуть могили — вірних Батьківщині
 “Епітафія”(17,286)

На жаль, Юрій Липа дуже рано кинув писати вірші, бо вважав їх недосконалими. Та сучасники, зокрема літературні критики, високо оцінювали поезію Ю. Липи. Євген Маланюк писав: “Дозрілим поетом він заявився одразу, письменником зі сформованим стилем, тематикою і навіть словництвом. І ці: стиль, тематика і словництво далі залишаються, назагал, незмінними. Вони не еволюціонують, не поступають наперед, може, лише стають з часом дещо сухішими й гострішими, тратячи рештки (взагалі вельми скупі) барвистості і яких — будь декораційних моментів. Пізніше поезії Липи — це вже чиста графіка” (19, 148)

Важливе місце в літературній діяльності Ю. Липи належить перекладам. Липа, як великий поет, перекладав тільки тих поетів, віршами яких він захоплювався. Найдовершеніші переклади Юрій Липа здійснив із німецької поезії Р.М. Рільке і Ф. Гельдерліна, з французької — А. Де Мюссе, Гі де Мопассана і Ж. Роденбаха. Крім того, поет перебував у захопленні від книги полковника Лоренса і перекладав його твори. Відомі також цікаві переклади сонетів (Додаток 2) Байрона й Шекспіра, творів Кіплінга.

Переклади Ю. Липи відзначаються особливою вишуканістю, природністю й невимушеністю, вони надзвичайно довершені.

Для перекладів Липа обирав вірші тематично, ті, в яких звучала любов до Батьківщини та розв’язувалося одвічне філософське питання — призначення людини.

Характерним прикладом може служити переклад вірша Р.М. Рільке “Я живу колами в розстанню”:

Я живу колами в розстанню,
Що над Річчю тонуть, мов без мети.
Я, може, не довершу останнє,
Але мушу я останнє знайти.

Я кружу довкола Бога, Вежі,
Я тисячоліттями кружив,
І не знаю, хто я в безмежжі:
Сокол, буря чи великий спів. (14, 232)

На думку літературного критика Д. Донцова, Юрій Липа є найбільшим поетом після Тараса Шевченка, Лесі Українки та Івана Франка. А Є. Маланюк вважав, що без Липи не з’явилися б такі поети, як Ю. Яновський і М. Бажан, О. Ольжич і О. Лятуринська.

Нам потрібно прислухатися до великих сучасників Ю. Липи і достойно оцінити поетичну творчість великого митця, одного з найкращих представників української нації, який достойно виконав своє призначення.

РОЗДІЛ 3

Призначення України у прозових творах Ю. Липи

Призначення України є тільки в ній самій,
її доля є в її людях та в її моральних та
матеріальних засобах. Нема ніяких так званих
об'єктивних перепон до вивищення й утвердження
наново великого народу, що мав поразку.
Юрій Липа

Крім поезій, перу Юрія Липи належить цікава й своєрідна проза, яка характеризується жанровим розмаїттям, це і новели, оповідання, повісті (Додаток 2), роман, і літературознавчі та наукові праці. Зацікавлено було зустрінено сучасниками історичну повість “Гетьман Іван Мазепа” (Одеса, 1917), автор якої правдиво показав величну постать минувшини України — гетьмана Мазепу. З великою любов'ю й щирістю написано повість про батька, Липу Івана Львовича, та його побратимів “Світильник невгасимий” (Каліш, 1924).

Роман “Козаки в Московії” (Варшава, 1934) засвідчив ґрунтовні знання Юрія Липи з історії України, зокрема про добу Богдана Хмельницького. Глибокого трагізму сповнені сторінки роману, як і доля багатьох мільйонів українців, що змушені були жити далеко від України, в чужих державах. Роман витримав багато перевидань і був названий сучасниками найкращим історичним романом.

Протягом 1936—1937 рр. трьома випусками видано оповідання й повісті про події громадянської війни (“Нотатник”, Львів). А вже згодом після смерті Ю. Липи, в 1946 р., в Авсбурзі (Німеччина) було видано книгу “Рубан” (“Кіннотник” та інші оповідання). Збірка оповідань і повістей Юрія Липи “Нотатник”, яка складається з шістнадцятьох творів, відтворює події громадянської війни на Україні.

Юрій Липа був ще й досконалим критиком, літературознавцем. У 1935 р. у Варшаві вишло його публіцистичне дослідження “Бій за українську літературу”. У цій збірці-есе письменник визначив своє письменницьке кредо: “Зрозуміти свій час, зрозуміти людей, людські стремління й конфлікти, окреслити місце власної духовної раси та її письменства серед людства” (19, 151). Літературне дослідження було особливо актуальним, бо стало своєрідною реакцією на тогочасні суспільно-політичні обставини. Поразка в національно-визвольних змаганнях породила апатію та зневіру в саме існування Української держави. Тому роль поета, провідника ідей національної самобутності стала значно вищою. У зв'язку з цим Ю. Липа писав: “Не зважаймо на сих нащадків віку безволля і зневіри — виховуймо й творім Державність. Пишім цікаво, віддаймо себе з цілою енергією і оптимізмом. Нехай нас

відвідає творчий дух літератури” (20, 14). Розвідка ґрунтовна, глибока й варта того, щоб її було надруковано та вивчено в наш час.

Чекають на вивчення та використання його наукові праці — “Цілющі рослини в давній і сучасній медицині” (Львів, 1937) та “Ліки під ногами” (Краків—Львів, 1943), — за які Ю. Липі було присуджено стипендію авторитетного Лондонського університету. Як відомо, Липа мав гучну славу лікаря. Удосконалюючи свої знання й уміння, він звертався до народної медицини, збирав трави, етнографічні матеріали, звертався до чаклунської магії, записував рецепти від старих людей, збирав замовляння, заклинання. Ці знахідки та власні дослідження й лягли в основу наукових праць на теми медицини, які необхідно перевидавати в наш час.

Багатогранність літературної творчості Юрія Липи вражає. Але найважливішими в його поетичному доробку є історіософські та політичні твори.

Статті “Українська доба” (1936) та “Українська раса” (1937) стали початком для найцінніших творів — “Призначення України” (Львів, 1938), “Чорноморська доктрина” (Варшава, 1940) і “Розподіл Росії” (Варшава, 1941). Ці політико — історіософські твори принесли їх авторові прижиттєву славу. Та вони майже невідомі сучасному читачеві й потребують передрукування великим тиражем. “Важко уявити книгу, більш потрібну для сучасного українця, ніж “Призначення України” (10, 3).

Юрій Липа своїм проникливим розумом зумів опанувати необхідні знання з історії, географії, археології, антрополога, економіки, соціології, філософії й узагальнити їх з метою визначення місця й разі України та її права на незалежність.

Сам автор визначав провідну ідею (Додаток 2) праці “Призначення України” так: “Призначення України є тільки в ній самій, її доля є в її людях та в її моральних та матеріальних засобах. Нема ніяких т.зв. об'єктивних перепон до вивищення й утвердження наново великого народу, що мав поразку” (103).

Композиційно (Додаток 2) праця “Призначення України” складається з чотирьох частин.

У першій частині Ю. Липа проаналізував політичну ситуацію в Європі. На думку автора, Європа втратила духовну єдність і не має такої держави чи народу, який би впливав на інших. Серед могутніх давніх європейських держав вагоме місце займає Україна. Українці повинні позбутися комплексу нижчеартості.

Кожна нація неповторна. Неповторність нації починається з неповторності особи, індивідуума. Кожному з українців потрібно пізнати самого себе, знайти власне “Я” в глибинах душі. Пізнання зовнішнього світу й інших народів теж відбувається через пізнання себе. “Як можна інакше дивитися на світ, як не з нутра власної раси? Божеським законом є відчувати своє власне “Я”, свою родину, цілий свій рід — найвищим!” (10,8). Складаючи характеристику українським лідерам минулого століття

та початку ХХ століття, Ю. Липа прийшов до висновку, що вони якраз навпаки розуміти призначення України. Діячі минулого часто заперечували українську культуру тільки тому, що вона не була німецько-англійською. Для діячів цього періоду найхарактернішими були песимізм і зменшення ролі України.

Липа стверджував, що чужі доктрини й догмати не враховують психологію й традиції України, тому є шкідливими й руйнівними для українців. “Чужа доктрина мусить дати вкінці розбиття, понижування і безнадійність. Бо завдяки їй трактуємо свій край ззовні як чужинці”. (10, 9)

Юрій Липа пишався українською історією та культурою, минулим і вірив у майбутнє України.

У другій частині “Призначення України” Юрій Липа зупинився на працях українських дослідників свого народу, тут аналізується вся його історія та геополітичні умови.

Першим поборником і захисником Української державності на думку Липи, був скромний священик Подолинський із галицької провінції. Полемізуючи з польськими авторами, які стверджували, що Україну вигадали німці, щоб відірвати українські землі від Польщі Подолинський аргументував своє заперечення так: “Ми віримо сильно у відродження вільної, незалежної України... Хочемо бути народом і будемо ним, бо голос народу – це голос Божий”. (10, 4)

Досить сміливо й ґрунтовно відкидав Подолинський намагання поляків присвоїти українські землі: “Коли українцям треба було спольщитися, щоби Польща була сильна, чи не краще, щоби Поляки зукраїнізувалися? Коли Українці – то Поляки, і навпаки. Поляки — то Українці, то чи не краще завести по школах українську мову навчання і хай усім здається, що вони говорять по-польськи?! (10,4)

Думки Подолинського надзвичайно переконливі і звучать по-новому, хоча висловлені вони ще в 1848 р. Його ідейним наступником став Д. Донцов, названий символом епохи, духовним ідеологом 20–30-х рр. ХХ століття.

Стосовно геополітичного становища України Юрій Липа наводить і розвінчує псевдонаукові теорії або “псевдогенеральні ідеї (10, 192), як він їх сам називав. Ці теорії, створені чужими урядами, не чають рушійного характеру, але ще відіграють певну роль у світогляді пересічного українця. Дійшли вони з ХІХ століття.

Юрій Липа заперечував теорію про те, що Київська Русь занепала тому, що собою закрила дорогу монголо-татарам на Захід. Вів стверджував, що були й інші причини занепаду Русі та й шлях у Західну Європу перекрито не повністю, адже дійшли азіати до Балтії й Адріатики.

Розвінчує Липа й теорію щодо боротьби України з кочовиками, а навпаки, пише про те, що кочовики “в'язали Русь із багатством Сходу” (10, 195). “Торгові каравани войовники пропускали іноді навіть крізь свої бойові лінії” (Вернадський) (10, 195). Автор вважав, що теорію

“відвічної ненависті й боротьби з кочовиками і Сходом” (10, 195) вигадали під час війни з Туреччиною (1877–1878) в Петербурзі члени уряду.

Аналогічно було винайдено, на думку Липи, ідею слов'янофільства. Цю механічну доктрину швидко сприйняв російський уряд і почав запроваджувати її в життя, створивши слов'янський музей у Москві (1837) та кафедру слов'янської фітології на чолі з патріотом – українцем О. Бодянським. На Україні ж ідеї слов'янофільства переросли в створення Кирило-Мефодіївського братства. А от чехи використали міф слов'янофільства, щоб відірвати українські землі на Закарпатті.

Оригінальною є думка Ю. Липи про те, що не було праслов'ян, так як немає жодної пам'ятки, яка б це підтвердила: “Не праслов'яни жили на Україні, лишень праукраїнці. Що ж до спорідненості слов'ян, то за синоптичною таблицею В. Щербаківського є їх дві цілком різні групи. Україна разом із болгарами, сербами і чехами належить до групи із осілим і хліборобським підложжям”. (10,198)

Липа вважав псевдонауковою теорію марксизму-ленінізму. Серед теоретиків ленінізму не було жодного українця, писав Ю. Липа, так як теорія не відповідає українському характерові й принесла Україні великої шкоди: “Та державність українська в совітсько-ленінській добі була знищена Москвою значно швидше, ніж попередня козацько-гетьманська. Петербург відтинав її систематично півтора століття (до пол. XIX ст.), сучасна Москва для знищення УРСР видала тільки 15 літ”. (10, 198)

Всі перераховані вище теорії є нереальними, шкідливими й “неморальними” (10, 199) ідеями. Підкидаючи індивідуальні особливості народів і рас, вони знищують гармонію й рівноправні зв'язки між ними.

Ю. Липа в своїй праці “Призначення України” проаналізував і сучасні йому течії та зробив аргументовані висновки. Зокрема, що в історії важливе все. Автор сподівався на зміни в духовному світі українців, якщо виправдає поразку національно-визвольних змагань 1917–1923 рр.

Юрій Липа, на відміну від багатьох критиків, вважав, що українських соціалістів потрібно шанувати, бо серед них багато таких, які загинули за Україну, за щастя інших.

Відносно українською націоналізму Ю. Липа писав, що його зародження пов'язане з іменем Богдана Хмельницькою, а першою націоналісткою потрібно вважати Олену Пчілку, яка широко розвинула програму українською націоналізму.

Письменник аналізував й інші рухи та традиції українців, зокрема, ворожбитство, воєнний і державний традиціоналізм.

Якби всі ці теорії відповідали українському характерові, базувалися на засадах його історії, культури та традицій, то змогли б зорганізувати українську націю, відчуті її ідентичність і мали б майбутнє.

У третій частині праці “Призначення України” Ю. Липа дав оцінку українській нації, зупинився на її психологічних, біологічних та історичних засадах.

Юрій Липа в науковому дослідженні виклав своє бачення на процес формування української нації та її складові. Українська раса, на думку Липи, сформувалася на основі таких складників: трипільського (хліборобського), еллінського (світоглядно-естетичного) та готського (адміністративно-мілітарного). Взаємозв'язок цих складників творить повноту і цілісність нації.

Ю. Липа давав високу оцінку українському селянству, вважаючи його одним із найголовніших чинників української державності. Він писав: “Найрізніших і часто найздібніших людей має в собі українське селянство” (10, 177). На думку письменника, саме селяни як найбільше зберегли мораль і всі чесноти нації і наводить факти, коли вони виганяли із своїх сіл чужинців, сприймаючи їх як ворожу силу. Адже кожна нація відрізняється від інших перш за все своєю психологією, мисленням і поведінкою, які накладають відбиток на зовнішності. Раса, в розумінні Ю. Липи, — це психологія, етнопсихологія, дух. “Отже, раса різниться одна від одної не так фізичною особистістю, лишень передусім духовною особистістю. Расі в значенні антропологічним протиставляємо расу в значенні історичному”. (10, 8)

Юрій Липа закликав сприймати свою націю без хворобливої манії нижчевартості, але й без зайвої самозакоханості. Саме такий погляд і дав можливість йому побачити велич української нації, для якої характерні солідарність та єдність особистостей: “Українська раса – не раса солідаристів, яких суспільний ідеал – група, а не індивідуальність”. (10, 207)

Українське суспільство завжди було й буде зразком взаємовідносин груп, якщо тільки вони не є штучно нав'язаними зовні, як не було з радгоспами-комунами.

Тільки єдність біологічною, історичною та духовного чинників складає характер кожної раси.

У четвертій частині “Призначення України” Ю. Липа виклав провідні думки українців, основні ідеї української еліти.

Липа вважав, то найбільшою цінністю його прані є визначення величі України та її цінності для світу. Найважливіші риси української нації характерні для її найкращих представників, української еліти. Відкриває цю почесну когорту Михайло Грушевський, перший президент Української держави, велетенський думець і світоч науки. Іван Франко високо оцінив роль Грушевського для розвитку історичної науки, назвавши його працю “величавою основою української історичної науки та невичерпальним джерелом національно-політичного й соціально-культурного самопізнання і освідомлення. Історія ця вводить нас справді вперше в сім'ю європейських народів”. (10, 205)

Найхарактернішою рисою М. Грушевського є надзвичайна скромність, яка, до речі, властива й усім іншим духовним провідникам української раси. Це стосується й Тараса Шевченка, й Івана Франка,

сучасники якого відзначали його великий розум, простоту, ввічливість і незвичайну скромність.

Скромність була визначною рисою й Симона Петлюри, вождя відроджених українців.

Риси українського характеру завжди залишаються з людиною і духовний зв'язок із нацією не переривається ніколи, навіть і тоді, коли людина тривалий час перебуває за межами України. Для прикладу Юрій Липа наводить імена українців, відомих усьому світові. Приналежність до української нації змушувала графа Розумовського турбуватися про геніального композитора Бетховена. А українська кров спонукала Міклухо-Маклая відкривати нові країни й народи. Письменник Василь Наріжний жив у Петербурзі, але ненавидів його, а свої найкращі твори він присвятив Україні.

Ці та інші представники української еліти творять духовну скарбницю української раси. Їхні душі зливаються з українською історією. Ю. Липа писав: "Душа сильної людини мусть бути суцільна і душа раси в історії – однією. Це є закон Провидіння". (10, 213)

Юрій Липа стверджував, що кожна людина повинна виконати в житті своє призначення, як і держана, — своє. Призначення України складається з призначення кожного українця. Складності історії виховують у нас мужність і волю. Воля необхідна кожному для боротьби проти ворогів і для виживання в складних ситуаціях. Втрата матеріальних цінностей формує характер, схиляє особу до колективізму, веде її до походів і переселень. Автор дослідження писав: "Відродження сили українців часто виступало по попереднім знищенні їх матеріальних можливостей. Можливо, що упадок матеріальних пут визволяє душу раси". (10,216)

Матеріальні нестатки, суспільні зміни та природні катаклізми спонукають людей до релігії. Але релігія має бути своєю, вимовлятися рідною мовою; тільки така релігія допоможе вистояти нації й перемогти, а ще духовність та народна мораль. На думку Ю. Липи: "Одність, власна релігія, власна висока мораль і відвічні геополітичні підстави – це є величезні заповіді". (10, 216) У виконанні них заповітів полягає одвічна місія України та кожною українця.

Прочитавши історіософську працю "Призначення України" Юрія Липи, можемо дорікнути авторові: як з такими цінностями – гуманізм, демократія, права свободи, — які виробила світова цивілізація протягом віків. Письменник не міг опиратися на ці загальнолюдські принципи, бо вони в той час були потоптані на теренах Європи. Сьогодні ситуація змінилася. Та вряди-годи виникає питання: чи демократія і права людини є гарантом безпеки нації і держави, чи національна держава є гарантом демократії і прав людини? Адже були ми свідками потурання прав і свобод громадян окремих держав і невизнання незалежності країни взагалі уже в 90-і роки другою тисячоліття.

Наукове дослідження Юрія Липи “Призначення України” має неоціненне значення для сучасників і є особливо актуальним для нас зараз, в час будівництва держави, бо українотворення починається з формування українського “я”, а це набагато важливіше, ніж демонтаж пам'ятників Леніну. Викорінення внутрішнього малоросійства і формування української свідомості та духовності в кожному представникові української нації — таке завдання поставив перед собою Ю. Липа і виконав його своєю працею “Призначення України”.

Липа – соціолог був одним із найвидатніших теоретиків української політичної думки.

Проза Юрія Липи – це документальне відтворення історичного розвитку Української держави, поворотні етапи на шляху її становлення. Ми повинні знати його творчість, якщо тільки хочемо залишатися українцями надалі.

РОЗДІЛ 4

Поетика творів Липи

Творчість Юрія Липи “міцно насичена історизмом — і то не тематикою чи навіть словництвом, — поезія Юрія Липи вичаровувала нам той самий дух історизму, самий дух героїчних діб нашої історії. І звідсіля її незвичайний той”.

Євген Маланюк

Юрій Липа з дитинства був залучений до української історії та культури, мав філологічні здібності, добре володів не тільки сучасною українською літературною мовою, а й знав мови Української держави попередніх епох. Знайшовши власний стиль, він тяжів до українського середньовіччя, отже, найкраще володів козачо-бароковим стилем.

Ю. Липа був залюблений у минуле українського народу. Для того, щоб вільно опанувати пам'ятками минулого, він досконало оволодів мовою українців часу литовського панування, ранньої козацької доби та латинню. Опанувавши ці мови, поет створив свою “липівську” мову, як її називали сучасники Липи.

Творам Юрія Липи властива своєрідна лексика, зокрема надмірне вживання архаїзмів (Додаток 2). Наприклад, “берло” (замість булава), “пес” (замість собака), “стяти” (замість відрубати), “власителі” (замість власники), “скарбівниця” (замість скарбниця), “тучі” (замість хмари), “вістовці” (замість вісники), “мислі” (замість думки) та інші. Окремі слова збереглися в сучасній російській мові, але назвати їх русизмами не можна, бо це давні українські слова.

Давня українська лексика допомагає читачеві краще уявити й перенестися думками в минулі героїчні часи нашою народу, вона надає піднесеного й урочистого тону творам: як поезії, так і прозі Ю. Липи. До того ж, письменником було повернено із забуття й оживлено багато гарних, власне українських слів, які відійшли в минуле.

Крім того, архаїзми — це супутники героїчності нашого народу і є глибоко народними.

На підтвердження цих думок варто навести висловлювання сучасника Ю. Липи, товариша по перу й літературного критика Євгена Маланюка: “Найважливішим було те, що, впоркуючи в своє словництво духа героїчних і державницьких епох нашого минулого, Липа радикально випалював з нашої мови етнографічно-народницьку строкатість і приблизність та традиційно-романтичну “мальовничість”. (19, 149)

Поетичний словник і синтаксис (Додаток 2) Липи характеризуються складною ритмікою вірша. Він умів вдало поєднувати фольклорну символіку з елементами шкільної драми (наприклад, поема “Ярмарок”).

Дидактика письменника була безпосередньою й ненав'язливою. Хоча й був Липа письменником цілком оригінальним, та проти крайнощів він завжди виступав.

Юрій Липа знав ціну кожному слову. Він знав, де яке слово вжити, а де повторити. У нього не було зайвих слів, всі вжиті слова є вагомими й змістовно насиченими.

Для лексики творів Липи характерні ясність виразу, доречність слів і вдала будова синтаксичних конструкцій. На перший погляд може здатися словник письменника сухуватим і прозаїчним, та це лише на перший погляд. Ось якої думки був Є. Маланюк: "Напозір — звичайні слова. Трохи сухуваті, майже "прозаїчні", без жодних "красот", а в сумі — лабідарність і емблематичність, нечувані перед тим в поезії нової доби нашої літератури". (19, 149) І далі: він, як поет, не був "яскравим і "сочистим". Це не була олія, ба навіть аквареля. Це була графіка, хоч і часом кольорована. Юрій Липа в нашій літературній процесі знайшов приблизно таке місце, як Рільке в світі германським, а Валері — в романським.

Але від сухості і скупості віршів Липи б'ють електричні іскри справжньої поезії, і при тім поезії високого напруження". (19,149)

Серед різноманітних художніх засобів найчастіше Ю. Липа використовував епітети (Додаток 2): "великая (нація)", "могутній (кінь)". "малі (серця)", "тяжкі (стопа)", "племінний (сон)", "найпрекрасніша (країна)", "святий (закон)", "вогненні (рядки)", "вільне (серце)", "творчі (дні)", "глибокий (час)", "сонні (поля)", "тяжкі (гори)", "нерозділима (душа)", "ворожі (далечі)", "сміливі (бої)" та інші.

Цікавими є новотвори (Додаток 2) Липи: "яснозбройний (Юрій)", "бататоокий (вал)", "смішнохитре більмооке (тіло)" та інші.

Яскраві метафори використовує Юрій Липа в своїх поезіях: "Земля прикраситься в корону" (9, 229), "кладуть у душу слово Боже!" (9, 229), "Кипіли наші прапори" (9, 229), "У танцю й грі душа моя ридала флейтою гіркою" (9, 230), "Зітхали рідні лани" (9, 230), "І небо гнулося від крові" (9, 230) ("Князь Полонений"). Метафори надають творам Ю. Липи урочисто-піднесеного настрою, органічно вплітаються в канву твору, підпорядковуючись єдиній меті — створенню образу святої України.

Цій же меті служить і вживання поетом прикметників у повній нестягненій формі: "(націє) великая", "(поля) сонні", "(вітрило) червонеє", "блаженная (Вігіліє)", "рідні (лани)", "(дні) нові".

Незвичайною може здатися лексика (Додаток 2) прозових творів, зокрема роману "Козаки в Московії". Але саме цей роман і тематично, і стилістично розширив рамки української романістики, удосконалив засоби красного письменства. Роман став подихом свіжого повітря для всіх українців, які жили в еміграції та в зрусифікованій імперії. Тому твір, з одного боку, дав можливість кожному відчутти приналежність до великої української нації, а з іншого, — пізнати музику рідного слова.

Юрій Липа мав послідовників у питанні використання застарілої лексики, це О. Ольжич, О. Лятуринська, О. Стефанович, М. Бажан.

Велику роль у створенні героїчного образу України відіграє поетичний синтаксис Юрія Липи. Його засоби посилюють вплив твору на емоції та почуття читача, допомагають глибше усвідомити його ідейно — естетичний зміст твору.

Часто Юрій Липа звертається до інверсії (Додаток 2); "То є тіло тяжке, більмооке, жабине, руїнне..." (9, 227), вал високий, багатоокий, що котиться, плине..." (9, 227), "Бик молодий, наляканий..." (9, 227), "...м'ясо безборонне..." (9, 227), лоб крутий" (9, 227), "...шнур міцний, пустеля безгомона..." (9, 227), "...рядки вогненні..." (9, 228), "...молотом великим..." (9, 228), "... горами важкими..."(9, 229), "...стінами кам'яними" (9, 229) та ін.

Ю. Липа вживає в творах риторичні запитання (Додаток 2), щоб висловити свою любов до України та повагу до українців, що боронять її незалежність: "Хто ж знав, що ви такі сміливі діти?" (9, 227), "Хто знав Тебе, найпрекрасніша з країн?". (9, 227)

Урочисто й піднесено звучить риторичне звертання (Додаток2) у вірші "Чернь":

О Юрію, святий Юрію,
Благослови меча взяти,
Препоганого смока стяти,
Визволяти край наш з полону
Для святого людського закону,
Для щастя всього світу! (9, 227)

За допомогою риторичного звертання Липа закликає українців до борні за волю рідної України.

З вірою в майбутнє України вжито в поезії риторичні вигуки (Додаток 2): "Вперед, Україно!" (9, 226), "Правдо, ти — зброя Націй..." (20, 14), "...Ми — Нація!" (20, 14)

Юрій Липа використовує в поезії анафору (Додаток 2):

Націє, народжена з огня,
Націє, великая, молисьь,
Яснозбройний Юрій, як колисьь,
Осідлав могутнього коня;

Націє, народжена з огня,
Ось прийшов твій Юрій, мов воскрес,
Стримує могутнього коня
Простягає руку до небес.
"Св.Юрій" (9, 226)

За допомогою анафори в даному вірші Ю. Липа возвеличує український народ. А у вірші "Щоденний бій" за допомогою анафори поет визначає призначення людини:

Ім'я сучасного — ми,
Ім'я будучини — чин,
Хто спинився — той служить тьмі,

Хто в поході — звитяжить він... (9, 231)

У своїй творчості Ю. Липа користувався силабо-тонічним віршем (Додаток 2), який міг мати чотири попи (“З “Вігілій”), п'ять – (“Св. Юрій”), шість — (“Бик і пантера”), сім — (“Байрон”). Окремі останні стопи (Додаток 2) були неповними.

Найчастіше Юрій Липа в своїх поезіях використовує ямб:

Господь міцним мене створив
І душу дав нерозділиму;
І вчув я шум весняних нив:
“Звільни вівтар Єрусалиму!”
“Князь Полонений” (9, 229)

— / — / — / — / — / — / —
— / — / — / — / — / — / —
— / — / — / — / — / — / —
— / — / — / — / — / — / —

Поруч із ямбом у віршах зустрічається й пірихій (Додаток 2):

Свої рядки вогненні він кидав,
Мов маски, викривлені страшно, у юрбу,
І край свій — низькою, вдоволену рабу,
Проклявши, опустив в червоності заgrav.
“Байрон” (9, 228)

— / — / — / — / — / — / — / —
— / — / — / — / — / — / — / —
— / — / — / — / — / — / — / —
— / — / — / — / — / — / — / —

Значно рідше Липа користується хореем (Додаток 2):

Націє, народжена з огня.
Націє, великая молись,
Яснозбройний Юрій, як колись.
Осідлав могутнього коня.
“Св. Юрій” (9, 226)

— — / — — / — — / — — / — — / — —
— — / — — / — — / — — / — — / — —
— — / — — / — — / — — / — — / — —
— — / — — / — — / — — / — — / — —

Для віршів Ю. Липи характерне перехресне римування (Додаток 2):

Годино, утікаєш пріч,
А жалиш боляче крилами,
А що мій день? Що кожна ніч?
І що творитиму устами?
“Поет”(9, 232)

Схематично це можна позначити так: абаб.

Часто поетом вживається кільцеве римування:

І був він скрізь. Його орел шалів,
 Озлочуючи неба вечорову сталь,
 Бо в серці вольному палав бездонний жаль,
 Молитва до прийдешніх творчих днів.
 “Байрон” (9, 228)

Схематично це виглядає так: абба

Зустрічається в творчості Юрія Липи і суміжне римування (Додаток 2):

...Благослови меча взяти,
 Препоганого смока стяти,
 Визволяти край наш з полону.
 Для святого людського закону...
 “Чернь” (9,227)

Схематичне зображення таке: аабб

Отже, заслуга Ю. Липи в розвитку лексики, стилю й синтаксист надзвичайно велика й, перш за все, вона полягає в тому, що “Липа одночасно dokonав величезної ваги відкриття: викриття цілої епохи в історично-мовнім процесі, а саме епохи нашого пізнього середньовіччя. Тому-то саме Липі-поетові судилося започаткувати і в значній мірі перепроводити справу історичної комасації (збирання) сучасної літературної мови. Цей процес мав їй надати повноти і довершеності і вже не фрагментарної “мови”, а лише заінтегрованого тисячолітнім триванням історично-повного і національно вивершеного язика”. (14,223)

Бачення повноти образу України через стиль і мову зміцнювало усвідомлення духовного зв'язку з Батьківщиною, ушлявленої не тільки мечем, а й словом, не тільки перемогами у військових походах, а й культурою. Цього досяг Юрій Липа своєю поезією та прозою, історіософськими й публіцистичними працями.

Висновки

Єдина правда, що є, —
це дивитись у себе,
бути самим собою,
ставати самим собою.
Юрій Липа

У процесі написання наукової роботи вивчено умови й оточення, в якому сформувався характер Юрія Липи, його життєва позиція, внесок у розвиток світової культури та науки.

Юрій Липа був патріотом і романтиком, громадянська позиція якого генетично пов'язана з українським козацтвом. Переїнявши від батька любов до України, Ю. Липа через усе своє життя проніс упевненість у тому, що Україна зможе вибороти свою державність і займе достойне місце в сім'ї європейських країн.

Життя і творчість Юрія Липи були принесені в жертву Україні та її народу.

Поетична спадщина Ю. Липи — це художнє осмислення ролі України в житті кожного українця та призначення людини на землі. Проза письменника — це відтворення найважливіших етапів на шляху становлення Української державності.

Творчість Липи відзначається жанровим багатством, до того ж всі його твори є довершеними. У той же час мові творів Ю. Липи властиві чіткість і сухуватість.

Юрій Липа був взірцем для багатьох українців. Знищивши фізично Ю. Липу, вороги прораховалися, його дух був незнищеним. Заряд такої енергії, яку мав великий українець, не знищити і не заховати. Сила й велич українського духу, які мав Липа, безслідно не могли зникнути. Навіть піввікове мовчання не могло віднести його ім'я в річку забуття Лету. І не ім'я Ю. Липи повернулося до нас, а ми, нове покоління українців, мусимо повернутися до його творів, щоб, прочитавши їх, усвідомити себе українцями, представниками великої європейської нації і впевнитися в тому, що попереду нас чекає нова велична доба в історії України. У це вірив і боровся за наближення світлого майбутнього України незабутній Юрій Липа.

«Нива», 3 червня 1997, № 40 (8109)

Юрій Липа — поет і громадянин. 5 травня виповнилася чергова річниця з дня його народження.

Віддавати тіло,
Віддавати душу.
За свою Україну
помирати мушу

ЛИПА Іван

Майбутній письменник спочатку навчався в гімназії в Одесі, потім закінчив медичний факультет Познанського університету, згодом — школу військових лікарів.

Писати Юрій почав рано. Батько, передавши сину хист до літературної творчості, забороняв Юрію писати.

Юрій Липа бум ще й досконалим критиком, літературознавцем. У 1935 р. у Варшаві вийшло його публіцистичне дослідження «Бій за українську літературу», а ще раніше, в 1929 р. — його праця «Лист до літераторів».

Велике значення також мають його дослідження «Чорноморська доктрина» (Варшава, 1940) і «Розподіл Росії» (1941). Ці політико-історіософські твори принесли їх авторів прижиттєву славу. Та вони майже невідомі сучасному читачеві й потребують передрукування великим тиражем. «Важко уявити книгу, більш потрібну для сучасного українця, ніж «Призначення України», — писав Валентин Мороз у передмові (Львів, 1992).

Важливе місце в літературній діяльності Ю. Липи належить перекладам. Як великий митець перекладав тільки тих поетів, поезією яких захоплювався. Найдовершеніші переклади Юрій Липа здійснив із німецької поезії Р. М. Рільке і Ф. Гельдерліна, французької — А де Мюссе, Гі де Мопасана і Ж. Роденбаха. Відомі також цікаві переклади сонетів Байрона і Шекспіра, творів Кіплінга і Лоренса.

Юрій Липа мав визнання при житті. Його твори друкувалися в журналах і газетах, літературних альманахах і антологіях, виходили окремими виданнями.

На думку Д. Донцова, відомого літературного критика, Юрій Липа є найбільшим поетом після Тараса Шевченка, Лесі Українки та Івана Франка.

Нам потрібно прислухатися до великих сучасників Ю. Липи й достойно оцінити літературну творчість великого Митця.

Юрію Липі судилася трагічна загибель. Його було закатовано НКВС з нелюдською жорстокістю. Похований Ю. Липа 21 серпня 1944 року в безіменній могилі с. Іванники (близько м. Яворова) Львівської області.

Життя минуло, як спалах зірки, далекої і яскравої.

Підготувала
Л. ХАРЧУК.

Життя – як спалах

Юрій Липа один із найгеніальніших синів українського народу. Він увійшов у історію України та духовну скарбницю світової культури як письменник, публіцист, поет, соціолог, психолог, історик, геополітик, лікар, біолог, економіст, археолог, антрополог, теоретик мистецтва, громадський діяч і філософ. Це була непересічна особистість із унікальними природженими даними та надзвичайною працездатністю.

Такі постаті з'являються на зламі епох і при зміні суспільних систем економічного розвитку як рушії прогресу та провідники народних мас.

Життя і творчість Юрія Липи випали на першу половину ХХ століття, час, коли Україна зазнала найбільших за все своє існування суспільних катаклізм, надзвичайно жорстоких і кривавих.

Юрій Липа розділив долю свого покоління, яке всупереч волі всіх ворогів, вело безкомпромісну й жертвну боротьбу в ім'я свободи української нації.

Народився Юрій Липа 6 травня 1900 року в м. Одесі в сім'ї Івана Липи, письменника, лікаря та громадського діяча.

Але він не залишав своїх літературних спроб. Тому батько показав твори Юрія двом великим письменникам — В. Самійленку та І. Франку, які високо оцінили перші літературні проби й порадили Юрію писати й далі.

Творча спадщина Ю. Липи багатогранна. Відомо 200 його творів: поетичних і прозових публіцистичних і наукових.

Було надруковано три збірки поезій: «Світлість» (1925, Каліш), «Суворість» (1931, Прага), «Вірую» (1938, Львів).

Перший прозовий твір з'явився, коли авторові було всього 17 років. Це була історична повість «Гетьман Іван Мазепа» (1917, Одеса). У 1922 році вийшла збірка оповідань і повістей про визвольні змагання 1918—1920 рр. під назвою «Нотатник».

Роман «Козаки в Московії» (Варшава, 1934) — про події часів Б. Хмельницького — витримав багато перевидань і визнаний сучасниками письменника як найкращий історичний роман.

З великою любов'ю і щирістю написано повість про батька, Липу Івана Львовича, та його побратимів «Світільник невгасимий» (1924, Каліш).

Письменник був членом літературного об'єднання «Танк», а потім разом із Є. Маланюком заснували інше літературне об'єднання «Сонцесвіт».

Чекають на вивчення та використання його наукові праці — «Цілющі рослини в давній і сучасній медицині» (Львів, 1937) та «Ліки під ногами» (Краків — Львів, 1943) — за які Ю. Липі було присуджено стипендію авторитетного Лондонського університету. Як відомо, Липа мав гучну славу лікаря, до нього з далеких куточків приїздили хворі за допомогою. Часто Юрій Липа давав хворим гроші для придбання ліків, хоч сам жив неможливо. Удосконалюючи свої знання, він звернувся до народної медицини, збирав трави, етнографічні матеріали, записував рецепти від старих людей. Ці знахідки й власні дослідження лягли в основу наукових праць із медицини, які необхідно перевидати в наш час.

Але найважливішими є його твори історіософської й політичної тематики. Першими статтями з цієї теми були такі: «Українська доба» (1996) та «Українська раса» (1937). Вони стали вступом до найціннішого твору Ю. Липи — «Призначення України» (Львів, 1938).

Словник літературознавчих термінів, вжитих у роботі

Анафори — це повторення одних і тих самих слів чи висловів на початку речень або абзаців у прозових творах, на початку рядків чи строф у віршах. (16, 22)

Архаїзми — це застарілі слова, які вже вийшли з ужитку. Найчастіше вони трапляються у творах на історичну тематику. (16, 17)

Епітет — це художнє означення, що підкреслив якусь, переважно визначальну, суттєву властивість чи рису предмета й викликає до нього певне ставлення. Властивість епітета — викликати в уяві певні яскраві картини, емоційно впливати на читача — зумовлюється його багатозначністю, тими асоціаціями, які виникають у читачів. (16, 12)

Жанр — походить від французького genre, що означає рід. Проблему жанру розуміють як питання про те, на підставі яких ознак визначати належність твору до тієї чи іншої групи, що становлять ці ознаки. (2, 266–267)

Ідея твору — основна думка про зображені у творі життєві явища, яка втілюється через єдність його образів. (1, 140)

Інверсія — це незвичайний порядок слів у реченні. (16, 19)

Композиція — побудова, розташування і взаємозв'язок усіх частин, образів, епізодів, сцен твору. (1, 140)

Лексика художнього твору. Кожне слово художнього твору в тій чи іншій мірі відбиває дійсність, розкриває задум письменника. Вивчаючи лексику художнього твору, ми і зосереджуємо свою увагу на тому, що робить вияв думок та почуттів своєрідним, що зумовлює збудження відповідних уявлень і емоцій. (2, 138)

Метафора — (грецьке metaphora — перенесення) — образний вислів, в якому ознаки одного предмета чи дії переносяться на інший за подібністю. (2, 151)

Мова твору. Мові художніх творів властива виразність, експресивність. Не може бути художнього твору, позбавленого емоцій. У творах літератури нам доводиться розрізняти мову автора й мову персонажів. (2, 134)

Неологізми. Неологізмами називаються новоутворені слова. Вони виникають часто водночас з новими поняттями, що з'явилися в житті Вони відображують певні зміни, що відбулися в житті суспільства. Часом письменники утворюють неологізми, щоб яскравіше висловити певну думку, передати якийсь почуті. Іноді вони поповнюють активний словниковий запас народу, стають літературними. (16, 18)

Новела. Близько до оповідання стоїть новела — його різновид. Вона відрізняється від звичайного оповідання більшою лаконічністю, напруженим сюжетом і несподіваною розв'язкою. (16, 41)

Пірихій — додаткова стопа, де обидва склади ненаголошені. (16, 29)

Повість. Досить значним за розміром і складністю змісту є інший епічний жанр — повість, змістом якого є найчастіше історія життя однієї родини або одна подія, в якій бере участь порівняно невелика група людей. На відміну від роману, в повісті здебільшого одна — дві головні сюжетні лінії, події відбуваються протягом невеликого відрізка часу. (16, 40)

Поезія — твори, написані віршами, тобто ритмічно організованою мовою. (1, 142)

Поема — як правило, ліро — епічний твір, у якому зображені неординарні події і сильні, яскраві характери. Автор (ліричний герой) виражає своє ставлення до подій і героїв, що досягається суб'єктивним забарвленням тронів, авторськими роздумами і коментарями, поданими найчастіше у ліричних відступах. Ліричний герой, гострі зіткнення і переживання разом з іншими рисами є невід'ємними атрибутами поеми. (1, 143)

Поетичний синтаксис. У художній літературі, особливо в поезії, велику роль у досягненні бажаного ідейно-художнього впливу на читача, в передачі настрою, почуття, розкритті образної думки відіграють засоби, що належать до поетичного синтаксису. Найпоширенішими з них є інверсія, риторичні запитання та вигуки, різні види повторення (анафора епіфора, поетичне кільце, паралелізм, антитеза). (16, 18–19)

Римою називається співзвуччя в закінченні рядків. (2, 213)

Римування залежить від розташування рим, буває суміжним, коли римуються два суміжні рядки, перехресним, коли римуються перший і третій, другий і четвертий рядки, та кільцевим, коли римуються перший і четвертий, другий і третій рядки. (16, 31)

Риторичні вигуки — це слова чи словосполучення, які передають радість, гнів, обурення, інші почуття. (16, 20)

Риторичне запитання — це запитання, яке не потребує відповіді або містить її в собі. (16, 19)

Риторичні звертання — це звертання до неживих предметів, абстрактних понять або відсутніх людей до присутніх. (16, 20)

Роман — складний за побудовою і великий за розміром епічний прозовий (рідше віршований) твір, в якому зображуються численні події, що описуються докладно, розлого, багатогранно; характери в такому творі розкриваються глибоко й повно. Автор докладно показує історію формування характерів персонажів, побут, психологію в контексті важливих суспільно-історичних подій. Відповідно до змісту і проблема тики розрізняють романи соціальні, психологічні, історичні, сімейно-побутові, науково-фантастичні, пригодницькі тощо. (1, 144)

Силабо-тонічна (від гр. syllabe — склад, tónos — наголос) система, ознакою її є наявність різної кількості складів у відповідних рядках і правильне чергування наголошених і ненаголошених складів у римах. (16, 26)

Сонет — віршована строфа з 14 рядків п'ятистопного ямба, що композиційно поділяється на дві частини: першу з 8 рядків, називають

зав'язкою, другу, з 6 рядків, — розв'язкою. Зміст сонету ґрунтується на тезі й антитезі Також і жанрова форма. (1, 145)

Стиль письменника — єдність творчих особливостей автора, його ідей, гем, характерів, сюжетів, мови. Зумовлюється талантом, життєвим досвідом, світоглядом, естетичними ідеалами митця. (1, 145)

Стопа. Частина віршованого рядка, що складається з одного наголошеного й одного або двох ненаголошених складів, називається стопою. (16,27)

Тема — основне коло тих життєвих питань, які художньо досліджує письменник у творі. (1, 145)

Хорей — стопа з наголосом на першому складі.(2,200)

Ямб. Двоскладовий віршований розмір з наголосом на другому складі називається ямбом. (16, 27)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернадська Н.І., Задорожна С.В. Українська література (Худож. оформл. В. М. Штогриня. — К.: “Феміна”, 1995. — 152 с. (старшокласникам і абітурієнтам).
2. Волинський П.К. Основи теорії літератури. — К., “Радянська школа”, 1967. — 366 с.
3. Ільницький М.М. Західноукраїнська і емігрантська поезія 20–30-х років. — К.: Товариство “Знання” України, 1992. — 48 с. (Серія 6 “Кобза” товариства “Знання” України, № 3).
4. Ільницький М.М. Не зрікатися своєї душі (Концепція України в творчості Юрія Липи) // Дивослово. — 1994. — № 4. — с. 3–8.
5. Липа-Гуменецька М. Два слова післямови // Дзвін. — 1997. — № 11–12. — с. 105–106.
6. Липа-Гуменецька М. Про мого батька й літа // Березіль. — 1991. — №1. — с. 120–122.
7. Липа Ю. Козаки в Московії: // Дніпро. — 1996. — № 1–2. — с. 18–65; 1996. — № 3–4. — с. 28–110.
8. Липа Ю. Поезії: // Березіль. — 1991. — № 1 — с. 123–232.
9. Липа Ю. Поезії: Уклав Є. Маланюк. — Торонто, 1957.
10. Липа Ю. Призначення України (Вступна стаття Мороза В. Горіти надзвичайним світлом). — Друге незмінне видання. — Львів, 1992. — 220 с.
11. Липа Ю. Рубай. Новела // Дніпро. — 1997. — № 7–8. — с. 82–111.
12. Липа Ю. Селянський король. (Вступна стаття Марочкина В.) // Слово і час. — 1990 — № 5. — с. 49–53.
13. Липа Ю. Чародій. Кам'янець Столичний. Гадючки. Новели.// Дніпро. — 1991. — № 10. — с. 51–131.
14. Маланюк Є. Юрій Липа — поет (Книга спостережень. — Торонто, 1962.
15. Марочкін В. Ех, виорю небо орлами... // Молода гвардія. — 04 листопада 1989.
16. Неділько В.Я. Елементи теорії літератури: Конспект лекцій. К, 1994. — 67 с.
17. Стебельська А. Поезія Юрія Липи: Бог, Нація, Чин // Березіль. — 1991. — № I. — с. 281–286.
18. Середняцький Я. Батько і син // Дніпро. — 1992. — № 8–9. — с. 116–119.
19. Череватенко Л. Господь міцним мене створив і душу дав нерозділиму // Дніпро. — 1991. — № 4. — с. 148–151.
20. Червак Б. Ми є Божим валом // Українське слово. — 01 вересня 1994. — с. 14.